

Rimska satira.¹

Fr. Omerza.

Sv. Janez opisuje v 17. pogl. Skrivnega razodetja Rim. ter pravi: »Tu pride eden izmed sedmerih angelov, ki imajo sedmere kupice, in izpregovori z menoj, rekoč: ,Pridi, pokažem ti sodbo nad veliko nečistnico, ki so z njo nečistvovali pozemski kralji in se upijali zemski prebivalci v vinu njene nečistosti'. In v zamaknjenju me preneso v puščavo; tu zagledam ženo, ki sedi na škrlatno-rdeči zveri s sedmimi glavami in desetimi rogi. Žena je pa oblečena v bager in škrlat in prezlačena z zlatom in dragulji in biseri; v roki ima zlato čašo, polno gnusob in nečednosti svojega nečistvovanja. In na čelu ji je zapisano ime — skrivnost: Velika Babilonija, mati nečistnic in gnusobe na zemlji. In vidim ženo pijano od krvi svetnikov in od krvi Jezusovih pričevalcev in začudim se, ko jo zagledam, v velikem začudenju.«

Kratka, a žalostna slika tako slavnega mesta, kjer je vladala tolika revščina, da je dobivalo 320.000 ljudi od države zastonj žita, da so se mogli preživiti. Bogatin je živel večinoma v svojih vilah, v Rim je pa drla vsa sodrga celega cesarstva. Industrija je bila nemogoča, ker so prejeli vse potom uvoza ali pa proizvajali doma po sužnjih (v Rimu jih je bilo čez milijon), ki so prihajali z vseh delov sveta; torej ni bilo dela za postopače. Še večje zlo kot sužnji so bili oproščenci, ki so bili sicer prosti, a odvisni od svojih gospodarjev. Mala podjetja in obrt je bila vsa v njihovih rokah, a tudi pri posredniških izgrelih so bili prvi. Vlada ni proti temu mnogo storila zaradi egoistične politike. Tajnih zvez ni smela policija zasledovati, ker je to nasprotovalo svobodi. Kako žalostno sliko nam nudijo vedno lačni klijenti, ki so morali hoditi vsako jutro k svojemu patronu dobro jutro voščit in ga spremljati na cesti, kadar se je prikazal. Kot plačilo za trud so dobivali takozvano sportulo, ki je bila v svojem začetku precej dobra; smeli so namreč s svojim gospodom (dominus, rex) pri isti mizi jesti. Toda kmalu so jih začeli odrivati, jim dajali sicer še hrano, a slabšo, slednjič so jih odpravljali s tem, da so si odnesli kaj malega domov, ali pa z denarjem. Zato so taki ljudje vedno iskali prilike, da bi jih kdo povabil na kosilo.

Narodne praznike (rednih je bilo 7) so tako raztegnili, da so trajali vsi skupaj 62 dni, da ne govorimo o gladiatorskih predstavah in drugih zabavah. Nihče si ni bil varen življenja v mestu. Razbojnikov po poklicu je bilo več kot dovolj; kogar so hoteli dobiti v svoje roke, so ga najprej zvalili v mesto. Brez oboroženega spremstva se ni nihče upal iti v predmestje. In kakšna je bila zunanost mesta! Ceste so bile ozke in zavite, navadne hiše zgrajene iz opeke in visoke, a zelo slabo narejene. Semtertja so se svetile med to revščino palače bogatinov, katere so krasili marmornati kipi in stebri, svetišča so bila zanemarjena. O kaki policiji ni bilo govora. Če je prestopila Tibera bregove, če je izbruhnil požar ali se podrla hiša, je storila vlada, kvečjemu to, da je izpraševala svečenike, kaj pomeni to znamenje za državo. In za tako republikansko slavo je žaloval Cicero et consortes!

Da bi ustavil tok proletarijata v Rim, je zmanjšal Cezar število oseb, ki so dobivale od države zastonj žita, na 150.000 glav; v nekaterih letih je poslal 80.000 ljudi v kolonije, doma pa ukazal strogo postopati s sodrgo. Da bi odstranil iz mesta oproščence, jim je dovolil, da so smeli opravljati službe v kolonijah. Razne zveze je nadzorovala oblast. Uvedel je strogo policijo. Hišni gospodarji so morali skrbeti, da so bile ceste dobro tlakane. Ker so pa bile ozke in krive, so smeli voziti le zvečer in ponoči. Da je razbremenil forum, je sezidal za zborovanja Saepta Julia in za sodišča Forum Julium.

Kako je bilo na kmetih, nam pove dovolj Varo, ko pravi, da je bil nekoč skedenj večji kot hiša, zdaj je pa narobe. Na obrežju pri Taracini in Bajah, kjer so obdelovali nekoč polja latinski in italški kmetje, so se začele vedno bolj in bolj dvigati krasne palače in vile rimskih magnatov. Njih posestvo je bilo po velikosti enako manjšemu mestu. Vse je bilo prepreženo s parki in nasadi, vodovodi, vodnjaki s slano in sladko vodo, v katerih so gojili razne ribe in polže. V gozdovih so redili polhe, domače in divje zajce, jelene, srne, merjasce in razne ptice, med njimi tudi žerjave, pave in brinovke. V koliki meri se je vse to godilo, se vidi iz naslednjih podatkov. Neki gospodar je imel golobov v vrednosti 100.000 sestercijev (okoli 20.000 K), drugi je lahko prodal naenkrat 5000 brinovk po 3 denarje (2-40 K), tretji pa 2000 grujev (muren). Lucius Lu-

¹ V uvodu sem uporabljal Th. Mommsen, Röm. Gesch., III. B., Berlin, 1889^a, str. 510 nasl.; Weiß, Weltgesch., III. B., Graz, 1894^a, str. 28 nasl.

kulus je zapustil rib v vrednosti 40.000 sestercijev (8000 K). Namesto kmetskih posestev so vzrastla veleposestva in kapital, ki se je stekal potom trgovcev in Judov v Rim, tako da je bila obrestna mera le 6 od 100. Tako je sestajalo prebivalstvo iz milijonarjev in beračev, srednjega stanu v našem pomenu ni bilo, razen če prištevamo sem bogate trgovce in posestnike, ki so se ogibali javnega življenja. Tak mož je bil n. pr. T. Pomponius Atikus, ki je imel velika posestva v Italiji in Epiru, vrh tega pa tudi trgovske zveze po Italiji, Grčiji, Macedoniji in Mali Aziji. Sploh je bilo bogatinov komaj okrog 2000 in tem je premoženje vedno rastlo. L. Dom. Ahenobarbus je obljubil 20.000 vojakom vsakemu po 4 orale lastne zemlje; Pompejevo premoženje je znašalo 70 milijonov sestercijev (14 milijonov kron), bogati M. Krasus je štel na koncu svoje karijere 170 milijonov sestercijev (34 milijonov kron), začel je s 7 milijoni sestercijev (1.400.000 K).

Da je moralo vsled te velikanske razlike med bogatimi in reveži propadati moralno življenje, je jasno. Plebejec je živel le od javnih podpor, zato tudi ni delal, ampak se je vdajal po možnosti razkošnemu in nenravnemu življenju po pivnicah in zloglasnih hišah. Največja nenravnost se je gojila v gladiatorskih prireditvah. Ljudje niso imeli več zmišla za globoke igre Ajshila ali Sofokleja, ni jih zanimal niti šaljivi Plavtus ali Terencij. Le kri ali kaka izvanredna posebnost jih je dvignila iz duševne toposti in lenobe, če je n. pr. v gledišču hiša s prebivalci vred v resnici zgorela, če so nastopile ženske nage na odru ali so predstavljali igralci dejanski prešuštvo. Najrajši je gledal Rimljan, kako umirajo ljudje v boju med seboj ali z divjimi zvermi. Heródes Agripa je ukazal 1400 ljudem, Trajan pa 10.000 sužnjem, da so se bojevali. Pompej je poslal naenkrat v boj 600 levov, Avgúst 420 pantrov. Tit je dal ubiti na en dan 5000 živali. Gledalcem se smilijo bolj živali kot ljudje, človeška kri jim je nad vse ljuba. Drhal je vriskala veselja, če je kdo mojstrski zadel nasprotnika in ga umoril, divjala je pa jeze, če se je hotel revež ogniti smrti. Naj li živi ali umrje, kdor je bil premagan, o tem ni odločeval zmagalec, ampak volja gledajočega občinstva, nežnega spola. Morske bitke s 30 ladjami v areni je gledalo ljudstvo z radostjo. Dasi so izgubili s tem svobodo, so se prodajali prosti možje družbam gladiatorjev, samo da so dobili denarja in hrane. Kolik da je bil naval k tem prireditvam, vidimo lahko iz tega, da je samo prodaja programov mnogo nesla.

A tudi aristokrat je pasel lenobo kakor proletarijec; ko se je ta potepal po ulicah, je oni spal v pernících pozno v dan. Stanarina je bila v mestu

štirikrat dražja kot na deželi. Neka hiša se je prodala za 15 milijonov sestercijev (3 milijone kron). Odličen Rimljan je moral imeti najmanj dve vili, eno v sabinskih ali albanskih gorah, drugo blizu kampanskih kopališč. Kako velikanske grobne palače so si zidali, nam kažejo še dandanes ostanki. Cena lepemu konju je bila navadno okrog 24.000 sestercijev (4800 K). Sobna oprava je bila iz dragega lesa; miza iz cipresovega lesa se je plačala z milijon sestercijev (200.000 K). Ljubili so obleko iz škrlata in prozorne tančice. Gube so morale biti lepo pravilno urejene; govornik Hortensius je baje nekoč tožil, ker mu je v stiski obleko zmečkal. Namesto zlatih okraskov so vpeljali drago kamenje in bisere. Naslonjače v obednici so obijali s srebrom in kuhinjska oprava je bila srebrna. Ako je šel bogatin na potovanje, ga je neslo do osem sužnjev, on je pa sedel na bogatih in dišečih blazinah z vencem na glavi in okrog vratu, pred nosom pa držal dišečo vrečico polno rož. Kakšna razkošnost je vladala šele pri pojedinah! Kuhar je bil izvrsten gastronom, a tudi gospodar sam se je odlikoval v tej znanosti. Pečenke so izpodrinile morske ribe in ostrige, italške rečne ribe in italška vina niso bila več užitna, mogoče še falernec; pili so rajši sicilijanca, lesbijca in hijca. Govornik Hortensius je hranil v kleti 10.000 vrčev tujega vina. Vsa morja in vse dežele so preiskali, da so našli novih živali in rastlin za — želodec. Ko je nastopil Lucius Leutulus svoj pontifikat, je pripravil gostom ta jedilni list. Pred kosilom: morski ježki, sveže ostrige, razne školjke, brinovke s šparglji, pitana kura, pastete iz ostrig in školjk, črn in bel želod morske kapuste, glykymaris-skoljke, školjke koprivnice, smokvin kljunač, škrlatne školjke; pri kosilu: svinjska prsa, svinjska glava, ribje pastete, svinjske pastete, race, kuhane reglice, zajci, pečena perutnina, pecivo iz prve moke, pontsko pecivo. Da ni škodila ta mešanica želodcu ali da je mogel gost dalje jesti, so umetno povzročali bruhanje. Naravno je torej, da je moralo razmeroma s takim razkošjem razpadati imetje in rasti dolg; bankirji so seveda bogateli.

In kakšno je bilo v takih razmerah npravno in družinsko življenje? Največja sramota je bila, da je bil kdo reven, zato se je storilo vse za denar: državnik je prodal državo, državljan svobodo, služba se je kupila; naprodaj je bila imenitna matrona kakor navadna vlačuga; ponarejanje listin in testamentov ter krive prisege so bile na dnevnem redu. Kdor se ni dal podkupiti, ni veljal za poštenjaka, ampak za osebnega sovražnika. Kako lahko se je ločil mož od svoje žene, nam kaže najboljši in najnpravnejši aristokrat Markus Kato, ki je odstopil

prijatelju na ljubo ženo in jo po njegovi smrti zopet vzel. Ni bilo malo žensk, ki so bile po dvajsetkrat omožene. Zakonov in otrok zlasti v višjih krogih niso marali, češ da je dolžnost državljana, da ohrani veliko posestvo nerazkosano, in zato ne sme imeti več otrok. Zato ni nič čudnega, če je zmanjkalo že za Italijo domačih uradnikov in vojakov, kaj šele za provincije. Lex Julia et Papia Poppaea ni imela nikakega uspeha.

Umevno je torej, da je na tak način narod hiral telesno in duševno in da je lahko vstal kak Horacij, Katul, zlasti pa Martial in Juvenal, zavihtel bič in udrihal po kričečih razmerah, ki nam jih slikajo v živih barvah in jasni luči. Kdor pozna tedanje razmere, se torej ne bo čudil, da nam odkrivajo satiriki in epigramatiki največje nesramnosti in razkošnosti z izrazi, ki žalijo mogoče nežnejše čute, ki pa izvrstno osvetljujejo ono žalostno dobo, za katero je mogla priti edina pomoč z nebes z novim naukom o uboštvu, ljubezni, pravičnosti, ponižnosti in samozatajevanju.

Da dobi tudi širje občinstvo vpogled v te čase, sem zbral nekaj najbolj karakterističnih satir in pričenjam s Horacijem. Prej pa nekoliko predzgodovine.

Odkod prihaja ime satira, ni popolnoma jasno, gotovo pa je, da je pomenilo to ime pri Eniju, ki prvi rabi izraz *satura*, zbirko raznih pesmi v raznih merilih. Te vrste satire so pisali tudi Nevius, Ata, Pomponius, Pakuvius; toda kot posebno vrsto pesništva jo je vpeljal šele Lucilius (180—102). Ohranil je sicer mešano vsebino, razna merila, lahko kompozicijo (*sermo*), a izražal je v njih tudi svoje mnenje o politiki, družbi in literaturi. In to je pristno rimsko. Spisal je 30 knjig satir, a ohranili so se le fragmenti. Na obliko ni dal mnogo; zato pravi o njem Horacij: *garrulus, luculentus, piger scribendi recte, in hora ducentos versus dictabat, verbis Graeca Latinis miscuit*.

Lucilija so sicer mnogi posnemali, toda le Horacij ga je dosegel in prekosil. Kot metrum je določil šestomer. Pod monarhično vlado ni mogel pisati o politiki, pač pa se je pečal z literaturo, družbo, lastnimi in tujimi razmerami. Ne smatra jih za poezijo, ampak za razgovor (*sermo*) s fingirano osebo, namreč z bralcem. Satire v 2. knjigi so pravi dialogi. Tudi etična vprašanja obravnava, a ni tako strupen kot n. pr. Martial ali Juvenal; njegov princip je: *ridendo dicere verum*. K. v. *Horatius Flakus* je bil rojen leta 65. v *Venusiji* v Apuliji. Ko je bil Brutus, s katerim se je zvezal, premağan pri Filipih, so razdelili njegovo premoženje med veterane. Leta 38. sta ga predstavila

Vergilij in Varius Mecenu, devet mesecev pozneje je pa postal njegov tovariš, od katerega je dobil v sabinskih gorah majhno posestvo. Umrl je leta 8. pred Kr.

Sat. 1 (I, 1).¹

Kâk da, Mecenas,² nihče zadovoljen ni s svojo usodo, dasi izbral jo je sam al' morda slučajno dosegel, druge pa hvali vsekdar, ki v stanu drugačnem živijo? »Srečen, trgovci, vaš stan!« poreče vojak in zavzdihne, ko ga že leta moré in trud oslabil mu je ude. Ta pa nasprotno trdi, ko ladjo mu jug premetava: »Boljši vojaški je stan. Zakaj pač? Napad: in v trenutku hitro zalóti te smrt al' zmagá vesela zasije.« Kmeta blagruje jurist, ki právo pozna in postave. kadar kdo trka in prosi za svét, ko zapel je petélin. Kmet, ki prížene termin³ ga v mesto, ker dal je poroštvo, vpije, da srečni samó so oni, ki v mestu živijo. Láhko dodal bi še kaj, a toliko takih je zgledov, da bi utrudil celó še Fabius⁴ sam se zgovorni. Da ne mudim te prevéč, poslušaj, kako si to mislim. Ko bi dejal kdo bogov: »Jaz vaše izpolnil bom želje: ti si dozda bil vojak, sedaj pa trgovec postaneš; ti pa, ki bil si jurist, zdaj kmetovo haljo oblečeš: vidva stopíta tu sém, tja vidva, zaménjajte uloge! Kaj pa stojíte? Naprej!« . . . ne hteli bi nujene sreče. Ni li povoda dovolj, da Jupiter res po pravici jeze nad njimi vzkipi in pravi, da nikdar v prihodnje ták dobrohoten ne bo, da slúšal bi njihove želje? Da pa ne delam takó, kot pisal bi kdo šaloigré — dasi resnico lahko bi pravil z nasmeškom na ustih, kakor otrokom slaščíc ponuja priliznjen učitelj, da se z veseljem učé računati, pisati, brati — šalo pustimo na stran in z resnostjo stvar preiskujemo.

Kmetič, ki zémlo težkó obrača in meče se s plugom, zvit in prekanjen krčmar, vojak in trgovec, ki mórje vsako prevozi drznó, teh sleherni pravi, da nosi s tega namena ves trud, da bo varen pod stárost šel v pokoj, ko si nanosil na kup je hrane kot majčkena mravlja — ta jim je namreč za zgled — ki truda veliko prenese; z usteci vlačí na kup, kar revica more, in spravlja, dobro, kaj pride, vedoč, skrbi za prihodnosti dneve. Toda ko leto vodár spet z žalostnim déžjem začénja, več ne prileze na dan in módro uživa in skromno, kar si nabrala je prej: ti iščeš pa novih dobičkov, naj bo vročina al mraz; ne ogenj, morjé al železo, nič ni ovira za té, da kdo ni v bogastvu pred tabo. Kakšno korist pa imaš, če skrivno zakópal si v zemljo kupe srebra in zlatá ter spravlil ga v strahu pred tati? »Toda če proč bi jemal, bi kmalu ostal mi le vinar.« Če se pa to ne zgódi, kaj nudi ti lepega kupček?

¹ Kot podlago sem vzel izdajo Ad. Kiessling, II. Teil: Satiren, Berlin, 1895².

² S tem da imenuje takoj v prvih besedah dobrotnika Mecena, mu posveti celo knjigo.

³ T. j. k obravnavi. Prej je moral dobiti poroke, ki so se zavezali z neko vsoto, da bodo prišli ob gotovem terminu.

⁴ Značilno je za rimsko satiro, da navaja znane osebe namesto lastnosti ali dejanja dotične osebe. Ta Fabius je bil stoik, kar je za Horacija isto kot blebatač, kvasač.

Dasi namlatil morda sto tisoč boš mernikov žita, v tvojem trebuhu zato ne bo več prostora kot v mojem: kakor če nesel bi kruh med sužnji, ki gréjo na sejem; težko je breme ramām, a večji ne bode tvoj košček, kakor ki nesel ni nič. Je kaj li na tem, če kdo orje tisoč oralov al sto, če živi, kot narava zahteva? »Vendar prijetno je to, če s kupa velikega jemlješ.« Če pa dovoliš, da jaz prav tóliko z majhnega vzamem, kašče kaj svoje potem bolj hvališ kot skrinjice moje? Kakor če vrč le vodé bi treba ti bilo al korec, ter bi si želel, rekoč: »Iz reke velike bi rajši ravno tóliko zajel kot iz majhnega tēga studenčka.« Kdor tedaj več si želi, kot prav je, zgodi se mu čisto, da ga bo Avfida¹ val vred z bregom odtrgal, odnesel. Kdor pa le tóliko čē, kot treba je, ta ne zajema kalne od ila vodé in umrl ne bode v valovih.

Toda večina ljudi, ki vara jih krivo hlepenje: »Nikdar ni«, pravi, »dovolj, ker daje denar le veljavo.« Kaj boš pa s takim počél? Le pusti, naj dalje bo beden; kajti takó si želi, kot pravijo, da je v Atenah neki umazan skupuh tāk ljudske glasove preziral: »Ljudstvo se roga mi, vem, jaz sam pa domá se radujem, kadar omaro odprem in gledam denarce v predalih.« Tantalus² žejen hlastá po vodi, a vedno umika ustom se — kaj se smejiš? Glej, Tantalus v pravljici ti si, sámó spremeni ime: vreč mnogo povsod si nabral si ter spiš željno na njih, a prijeti ne smeš, ker je sveto, al jih pa gledaš sámó in raduješ se, kot da so slike. Ni ti li znano, zakaj je denar in kakó nam koristi? Kruha in vina polič in zelja si moraš kupiti, dalje, kar treba je sploh za udobno življenje človeku. Čutiš li tóliko slast, da stražiš in v strahu si smrtnem, ko se požarov bojiš, tatóv in se treseš pred sužnji, da ti pobegnejo kdaj in odnesejo tvoje imetje? Takih bi želel dobrin prav malo vsaj jaz si v življenju.

Kaj pa takrát, če zbolíš, ko mráz spreletava ti ude, al pa če drug kak slučaj te vržel morda je na postelj, kdo bo pri tebi sedél, kdo górké pripravljál obkladke, s prošnjo k zdravniku hitél, naj spet na nogé ti pomore,

¹ Namesto deroče reke sploh imenuje pesnik hudournik Avfidus (Ofanto), ob katerem leži njegovo rojstno mesto Venusia. Izvira v Samniju in se izliva pri Avfideni v Jadransko morje.

² Tantalus je bil bogat kralj, ki je z bogovi prijateljski občeval. Ker je izdal tajnosti bogov, so ga kaznovali. Glede načina kazni se drži Horacij Homerja (Od. XI, 582—592), tragiki pa pravijo, da visi nad njegovo glavo vedno skala, ki mu grozi, da pade nanj.

vrne otrokom te spet in dragim sorodnikom tvojim? Zdravja ti sin ne želi, ne žena, ker vsak te sovraži, sosed in kdor te pozna, sovraži te staro in mlado. Čudno potēm se ti zdi, da ljubezni, ki nisi je vreden, najti ne moreš nikjer, ko denar ti nad vse je na svetu? Če bi sorodnike htél, ki jih dá ti narava brez truda, res ohraniti za sé, kot prijatelje vse obdržati, trudil bi mar se zamān, kot osla na Martovem polju hotel učiti bi kdo, da tēče, kot uzda mu reče?

Nehaj skrbeti kedaj in ko si dovolj si preskrbel, manj se revščine boj in záčni popuščati delo! Kar si želél si, imaš, da ne bo se takó ti godilo kakor Umidiju kdaj. Dogodba nikakor ni dolga: bógat, da tehtal denar, a skop pa tako in umazan, da še obleke níkdār ni boljše oblekel kot suženj, bal se do konca je dni, da ne bi mu zmanjkalo hrane ter bi umrl gládú; a glej, oproščenka s sekíro mu je razbila glávó, najhrábřejša hči Tindareja.¹ »Kaj mi svetúješ tedaj? Kot Névius al Nomentanus² hočeš, da naj bi živél?« Še vedno v nasprotjih se giblješ, ki jih pa združil ne boš. Če pravim, da skop mi ne bodi, s tem ti ne rečem vendār: zapravljaj, imetje poženil! Ni le Viselijev tast in Tánais,³ nekaj je v sredi: mere je treba povsod in neka gotova je meja, stopi naprej al nazaj, ni právo več tvoje ravnanje.

Vrнем se, kjer sem začel, kak níkdar skupuh ni na primer sam zadovoljen, a hvali vsekdār, ki v drugačnem so stanu; bleđa zavist ga mori, ko zre, da sosedovi kozí vime napeto je bolj, ne primerja se z večjim številom ozi, ki revní so bolj, prekósil bi vse rad po vrsti. Ko pa tāk dalje hiti, mu je vedno bolj bógat na poti, kakor če konje spustiš in vderó se vozovi iz ograje; divje voznik se za konji podi, ki spredaj drevijo; kaj mu za tēga je mar, ki zmağan med zadnjimi hodi! To-le je vzrok, da redkokedaj boš našel človeka, ki bi dejál, da je srečno živél in na koncu življenja res zadovoljen odšel bi s svetá kot sit góst od mize. Toda naj bode dovolj! Krmezljávemu mórda Krispinu⁴ mislil bi kdo, da sem knjíge pobral. Je bolje, da neham.

¹ Tindarejeva hči je Klitajmnestra, ki je ubila moža Agamemnona, ko se je vrnil iz Troje. Njeni bratje in sestra so bili Kastor, Poluks (Polidevkes) in Helena.

² Nevius in Nomentanus, individualni imeni namesto splošnega: zapravljivec.

³ Individualni imeni za: skupuh in zapravljivec.

⁴ Na koncu epikurejec Horacij še enkrat udari po stoikih v osebi Plotija Krispina, ki je bil slab pesnik.

Rimska satira.

Fr. Omerza.

Sat. 3 (I, 5).

Pesnik opisuje v lahkem tonu, kako je potoval spomladi l. 37. pr. Kr. z Mecenom in Kokcejem v Brundisium k Antoniju, da bi dosegli spravo med njim in Oktavijanom. Pridružili so se jim še pesnika Vergilius in Varius, kritik Plotius Tuka in retor Heliodorus. Potovanje je trajalo 14 dni.

Veliki pustil sem Rim ter prišel v Aricijo¹ najprej, kjer sem slabó se gostil; z menoj je bil Heliodorus,² retor med Grki pač nájbolj učen. In v Apija trgu³ polno brodnikov⁴ je vse in dosti sleparskih krčmarjev. V dveh dneh prešla sva to pot,⁵ a lálho prehodi se v enem, ako podvizaš se bolj; za počasne⁶ je Apijska lažja. Radi vodé napovem tu vójsko trebuha,⁷ ker bila slaba zares je nad vse, in jezen sopotnike čakam, ki se udobno gosté. Že bliža se noč, da nad zémľjo temño perut razprostóre in zvezdic po nebu naseje, ko se brodniki začnó in sužnji⁸ psovati med sabo. »Čoln pritisni tu sém!« »Boš tristo jih stlačil naenkrat?« »Slišiš, sedaj je dovolj!« Medtem ko pobira brodnino, mulo priveže za čoln, je cela že ura minila. Pik nadležnih mušic in kvakanje žab po močvirju spanec odganja z očí, brodnik in gonjač pa pri muli, cvička pijana oba, opevata kakor za stavo

¹ Aricia, zdaj Riccia ali Ariccia, staro mesto v Laciju ob vznožju albanskih gorá in ob Apijski cesti, 16 milj (okrog 24 km) jugovzhodno od Rima.

² Teža moža drugače ne poznamo.

³ Forum Appi, mesto v Laciju, na robu pomptinskega močvirja, 27 milj od Aricije (okrog 40 km), imenovano po Apiju Klavdiju Ceku, ki je zgradil Apijsko cesto l. 312. pr. Kr. To je največja umetno narejena rimska cesta, ki je peljala prvotno le do Kapuve, 124 milj (okrog 186 km). Pozneje so jo podaljšali najprej do Beneventa, 33 milj (okrog 48 km), nato pa do morske obale in do Brundisija, 157 milj (okrog 235 km). Za Horacija zadnji del ceste najbrž še ni bil gotov, ker so potovali po težavni poti čez apulijske gore.

⁴ Od Apijevega trga je peljal kanal skozi pomptinsko močvirje do svetišča Feronije v bližini Taracine. Po tem kanalu so se prepeljavali potniki navadno ponoči v čolnu, katerega je vlekla po kopnem mula z gonjačem ob strani, v njem je sedel pa brodnik, ki je krmaril.

⁵ Pot iz Rima do Apijevega trga. Pri tem pa ni misliti, da sta res hodila peš, ampak sta se gotovo peljala na vozu, ker drugače si Rimljana v teh časih ne moremo predstavljati.

⁶ Kdor se po nji hitro vozi, se zelo utrují, ker je cesta potlakana z obsekanim kamenjem.

⁷ Ker je bila voda zaradi bližnjega močvirja zelo slaba, ni maral do zajtrka nič jesti, da bi mu je ne bilo treba piti. Medtem ko se drugi gosté, opazuje Hor. večerno nebo.

⁸ Sužnji potnikov, ki so stali na bregu s prtljago. Naslednje besede govore nejevoljni sužnji, odgovore brodnikov si lahko mislimo.

ljubo, ki daleč je proč. Nazadnje gonjač se utrují, dremati kmalu začné in mulo pusti, da se pase, k skali pa leni brodnik jo priveže in stegne se v travo. Ko se je bližal že dan, spoznamo, da čoln ne gre dalje; nekdo se ták razjezi, da skoči in z vrbovim cepcem dobro po glavi nažge in ledjih brodnika in mulo. Ura že kaže deset,¹ ko stopimo vendar na suho. Róke umil in obraz, Ferónija,² v tvoji sem vodi. Milje zdaj lezemo tri po zajtrku pod Taracino,³ ki se nadaleč blešči z visokega skalnega vrha. Dobri Mecenás tu sém in Kokcejus⁴ imela sta priti, ker sta poslana oba kot srédnika v važnih zadevah; kajti navadno razdor prijateljskih src pomirita. Tu krmežljave oči sem zdravil si s črnim mazilom. V tem pa Mecenás dospé in Lucius Nerva Kokcejus, z njima pa hkrati prišel je Kápito tudi Fontejus,⁵ mož izobražen zeló in Antonijev velik prijatelj.

Funde,⁶ kjer prétorsko čast opravlja Avfidius Luskus, radi pustimo, sméjoč pisača se norega znakom: videli trak smo širok, pretéksto in ponvico z ogljem. V Formijah⁷ trudni nato ostanemo, v mestu Mamurov; streho Murena nam dá, Fontejus skrbi pa za hrano.

¹ Okrog 15 ur so se vozili po 28 kilometrov dolgem kanalu!

² Inno Feronija, žena Jupitra Anksurja, je imela 4½ kilometra pred Taracino (Anksur) svetišče in studenec, ki je bil nji posvečen.

³ To je ime za poznejše rimsko mesto ob vznožju gore, vrh nje je bleščal star volskijski gradič Anksur. Hor. je ostal seveda spodaj.

⁴ L. Kokcejus Nerva je bil konzul l. 39. pr. Kr. Leto poprej je dosegel z Mecenom in Asinijem Polionom, da sta se spravila Oktavian in Antonius v Brundisiju. Zato pravi v prihodnjem verzu »navadno«.

⁵ C. Fontejus Kapito je bil Antonijev legat v Aziji in konzul l. 33. pr. Kr.

⁶ Fundi, staro mesto v vinorodnem kraju (v bližini raste slavni cekubec), ob Apijski cesti, rimski municipium, oddaljeno 13 milj (okrog 18 km) od Taracine. Upravitelj mesta je bil od mestnega pretorja določeni prefekt (edil), a Hor. ga imenuje tukaj pretor, da se norčuje iz svojega nekdanjega kolega iz pisarne (Hor. je bil scriba quaestorius), ki je pozdravil potnike z znaki najvišjih dostojanstvenikov: s škrlatom obrobljeno togo, tuniko s širokim robom, kot so ga nosili le senatorji, in z bakljami. Dasi je bil dan, je nesel suženj pred njim ponvico z ogljem, s katerim so prižigali baklje. Zasmeh izraža v lat. tudi abl. abs. Aufidio Lusco praetore po analogiji Cu. Pompeio consule.

⁷ Formiae, mesto med Fundi in Neapolom v kajetskem zalivu, okrog 18 km od Fundi. Hor. ga imenuje sarkastično po njegovem »največjem občanu«: mesto Mamurov. Mamura, rojen v Formijah, si je namreč nagrabil kot praefectus fabrorum pod Cezarjem v Galiji neizmerno bogastvo. Znan je zlasti iz Katulovih jambov, ki ga imenuje

Krasen je drugi bil dan: v Sinuesi¹ se Plotius² namreč, Varius z nami sešel in Vergilius hkrati je Maro, duše, kot ni še nikdár ták čistih jih videla zemlja in ki jim nihče dolžan ni večje zahvale od mene. Kolika rádot za nas, kakó smo se srčno objeli! Dokler bom pamet imel, največji zaklad bo prijatelj. Vila, ki blizu najbólj je kampanskemu mostu³ čez Savon, dala potrebni je krov, soli in drvá pa gostitelj. Mule dospejo nato prav zgóda do Kapuve⁴ s sedli. Žogo Mecenás gre bit, Vergilij in jaz pa počívat; kdor na očeh al želodcu ni zdrav, ni mar mu ígranje.

Dalje lepo pogosti nas bogata Kokcejeva vila, ki vrh krčem leži v bližini kavdinskih prelazov.⁵ Zdaj pa na kratko povej mi, Muza, kakó med Cicirom Mesijem boj se je bil in dovtipnim šaljivcem Sarmentom, kdo je bil oče obeh in kakó sta se v sporu dajala. Mesius slavni svoj rod izvaja od Oskov, Sarmenta sužnja gospa še živi: to predniki torej so stari teh, ki stopila sta v boj. Kot prvi mu reče Sarmentus: »Pravim, da konju enak si divjemu.« Ko se smejimo, Mesius pravi nato: »Že dobro,« in glavo nastavi. »Kaj bi pač storil, ko rog bi na čelu ne bil ti izrezan, ker že brez njega groziš?« Na levem mu namreč obrazu grd je zarastek skazil ščetinasto nekedaj čelo. Ko se dovolj norčeval z bradavic je, kampanske bolezni, pleše naj, kák Polifém Galatéjo⁶ je snubil, ga prosi; maske da treba mu ni in tragičnih nič ne koturnov. Mnogo odvrne na to Cicius mu, ko ga sprašuje, je-li že mar daroval, kot obljubil je, Larom verige.⁷ Dasi pisac je sedaj, je vendar gospé še podložen. Slednjič pa, kaj je ušel, ga vpraša, ko vendar je dosti

decoctor Formianus. Zelo ostro prijema njega in Cezarja v epigramu 39.:

Li more zreti kdo, trpeti morda kdo,
da vse ima Mamura, kar imela prej
je Galija bogata in britanski rod?

Na obrežju pri Formijah so imeli imenitni Rimljani svoje vile, kakor Lelius, Rutilius, Pompejus, Cicero, ki je bil tukaj umorjen. Tudi L. Varo Murena, brat Terencije, poznejše so-proge Mecenove, je imel tu hišo, kakor tudi Fontejus.

¹ Sinuesa, obmejno mesto Lacija proti Kampaniji, ob masiškem gorovju (izvrstno vino!), 18 milj (27 km) od Formij.

² M. Plotius Tuka, pesnik in kritik. L. Varius Rufus, epični pesnik (epos: de morte), je izdal na Avgustov ukaz po Vergilijevi smrti njegovo Eneido. Vergilij in Varius sta vpeljala Horacija pri Mecenu.

³ Pri tem mostu čez Savon (zd. Saona) je bila državna hiša (mansio), kjer so lahko dobili potujoči uradniki od najemnika (parochus) najpotrebnejše stvari, kot sol, drva i. dr.

⁴ Capua, glavno mesto Kampanije, ob Apijski cesti, 39 km od Sinuese oddaljeno. Razvaline se vidijo dandanes 1½ km proč od novega mesta pri vasi Santa Maria di Capoa. Mule so nosile prtljago, potniki so se peljali.

⁵ Caudium, slavno samnitsko mesto, zdaj Santa Maria di Goti, 31 km od Kapuve. Namesto v krčmi so se ustavili v vili Kokceja, ki je priredil gostom med kosilom šaljiv prizor. Sarmentus je nežen in majhen, Cicius pa dolg longin.

⁶ Pantomime so se začele gojiti zlasti po bitki pri Akciju; znana sta predvsem Pilades in Batilus, ljubljene Mecenov.

⁷ Sužnji so bili pri delu zvezani z verigami, katere so darovali bogovom, ako so dobili prostost.

kruha za njega en funt,¹ ker tének takó je in majhen. Krasno zabavo zares pri tem smo kosilu imeli.

Dalje naravnost hiteč dospemo nato v Beneventum,² kjer postrežljivi krčmar je skoro nam zgorel, ko v ognju suhe je drozge vrtel; raznesel se namreč je ogenj, plamen pa šinil pri tem okrog je po kuhinji stari, skoro dosegel je strop. Boječi so sužnji zgrabili z lačnimi gosti obed in vsi so hoteli gasiti.

Tukaj kazáti začne Apulija³ znane mi hribe, ki jih široko suši. Na nje bi nikoli ne prišli, da ni sprejela pod krov pri Triviku neka nas vila, dasi so tekle solzé, ko dim se valil je v oblakih, ker je vejevje mokró na ognjišču vred z listi gorelo. Štiriindvajset smo milj hiteli nato na vozovih, da bi do mesta⁴ prišli, ki spraviti v verz ga ne morem, znake pa láhko povem: tu vódo prodajajo namreč, stvar, ki je najbolj cenó, a kruh je ták lep in izvrsten, da ga odnese s seboj navadno previden popotnik; kajti peščen je Kanusium,⁵ kraj, ki nekoč Diomedes hrabri ga sam je zgradil, z vodó pa ni nič bogatejši. Varius žalosten tu od prijateljev solznih se loči.

V Rube⁶ dospemo nato vsi trudni, ker pot je to dolga, ki prehodili smo jo, in dež jo je silno pokvaril. Vreme prihodnjega dne je boljše, a cesta je slabša, dokler ne prideš na kraj ribovitega mesteca Bari.⁷ V Gnatiji⁸ — toda jezé nad zgradbo se vodni bogovi — smeja je bilo dovolj, ker prepričati hočejo tujca, češ da kadilo stopí na pragu se svetem brez ognja. Verje Apelas⁹ naj Jud, ne jaz, ki sem ták se naučil,¹⁰ da ne poznajo skrbi in mirno živijo bogovi; če pa narava stori, da čudnega nekaj zgodi se, z dvora visokih nebes ne vržejo bedni¹¹ bogovi. Konec je dolge poti in pesmi Brundisium¹² slednjič.

¹ Sužnji so dobivali mesečno 4 ali 5 meric žita (35 ali 44 litrov), oziroma 4 ali 5 funtov kruha na dan.

² Beneventum, nekoč Maleventum, mesto v deželi Hirpincev v Samniju, 16 km od Kavdija.

³ Od Beneventa so potovali še 22 km po Apijski cesti do mesta Eklunum, nato pa po Minucijski cesti, zgrajeni od Trajana, čez apulijske hribe (v Apuliji je bil doma Hor.) do neke vile pri Triviku, zd. Trevico.

⁴ Katero mesto je to, ni gotovo; razdalja 24 milj (36 kilometrov) govori za Avskulum.

⁵ Canusium, mesto ob Avfidu, zgrajeno baje od argivskega heroja Diomeda, 126 km od Beneventa, zdaj Canosa.

⁶ Rubi, zd. Ruvo, mesto v Apuliji, 34 km od Kanusija.

⁷ Barium, zd. Bari, mesto v Apuliji ob morju, 34 km od Rubov.

⁸ Gnatia (Egnatia), pristanišče, 55 km od Barija, ki ni imelo pitne vode.

⁹ Ker se je v stari zavezi večkrat zgodilo, kot beremo v sv. pismu, da je padel ogenj z neba in použil daritev, se norčuje Hor. iz Judov, katerih je bilo v Rimu onstran Tibere več tisoč.

¹⁰ To je Epikurov nauk in njegovega učenca Lukrecija, katerega tukaj Hor. navaja (de rer. nat. 5, 83).

¹¹ Bogovi bi bili bedni, t. j. ne brezskrbni, ko bi se morali brigati za take malenkosti.

¹² Brundisium, važno pristanišče v Kalabriji, zdaj Brindisi, ležeče nasproti staremu mestu v Grčiji Dyrrhachium (Durazzo), 60 km od Egnatije.

Kakšno bodi naše občevanje z drugimi ljudmi? Tolerantno, ne tako rigoristično, kakor delajo stoiki. Ko nam v humorističnem tonu opiše čudne navade umrlega pevca Tigelija (1—19), samega sebe prekine, češ, da ne smemo prezreti pri tem lastnih napak, ako vidimo slabosti prijateljev (19—37). Koliko bolje bi bilo, ko bi presojali napake prijateljev tako kakor ljubimec pri svoji izvoljenki ali starši pri otrocih, ki jih ali ne vidiijo ali vsaj olepšujejo (38—54)! Če ima kdo svoje posebnosti, jih ne razvpijmo takoj kot napake (55 do 67)! Vsak ima svoje slabosti in vsak zahteva, da se presoja milo (68—75). Na ta način bomo lahko strožje nastopali proti resničnim pregreham (76 do 95); kajti komur so vse nravne slabosti enake, ta ravna proti naravi, proti principu koristi in pravičnosti ter proti pameti (96—119). Zato ni čudno, da se celo otroci norčujejo iz stoika, ki hoče za vsak prestopok isto kazen (120—142).

Pevcev napaka je vseh, da v krogu prijateljev peti volja nikoli jih ni, četudi jih prosijo vneto, nehati nočejo spet, ko nihče jim peti ne reče. Tak je Tigélius¹ bil. Če Cezar² morda bi ga prosil, (dasi bi siliti smel), ker znan je bil z njim in očetom, nič ne dosegel bi s tem; če njega pa kdaj bi prišlo, krožil »O Bakhus«³ naprej od jajca do sladkih je jabolk zdaj kot mogočen basist, zdaj v glasu pri liri najvišjem.⁴ Nikdar ni bil si enak: pogosto je tekal po cesti, kot bi sovrag ga podil, a često, kot nosil v sprevedu sveti Junonin bi kip;⁵ zdaj sužnjev je kupil si dvesto, zdaj jih imel je deset;⁶ o kraljih je danes govoril

¹ Tigélius, doma s Sardinije, je bil sovražnik Ciceronov in velik prijatelj Cezarjev. Tudi Oktavian ga je visoko cenil. Malo preden je bila spisana ta satira, je umrl.

² Oktavian, katerega je diktator Cezar posinovil; zato ga imenuje v prihodnjem verzu: oče.

³ To so najbrž začetne besede ali refren kakega diti-ramba. Godba, petje in druga zabava je bila v navadi šele po končanem obedu, toda Tigélius se ni briga za to, ampak je pel, kadar se je njemu zljubilo. Z jajci se je kosilo začelo, s sadjem pa zaključilo. Mi bi rekli, da je pel »od juhe do črne kave«.

⁴ Najstarejša grška lira je imela samo štiri strune, zato tetrahord. Najdaljša in najvišja struna je dajala najnižji glas, najkrajša in najnižja pa najvišjega. Zato bi lahko rekli v drugem delu verza: zdaj zopet v najvišjem falzetu.

⁵ Pri slovesnih sprevedih Grkov so nosile deklice (κωνιφόροι imenovane) s počasnim korakom na glavi sveto orodje dotičnega božanstva. Prim. sat. II, 8, 14:

Nato pa kot atiška deva,
sveto orodje noseč, zagoreli Hidaspes pristopi
s cekubcem dobrim med nas.

⁶ 10 sužnjev je bilo najmanj, ki jih je moral imeti le količak imeniten Rimljan.

(sploh le velike reči), a jutri: »Ko mizo trinožno¹ školjko priproste soli² in ráskavo togo imel bi, sámo da mraz mi ne bo.« Kak varčen je, s čim zadovoljen! Ko bi pa dal mu milijon,³ bi nič več ne bilo v mošnjčku v teku peterih le dni. Ponoči bedél je do jutra, toda čez dan je smrčál. Ni živel nikoli še človek, (19) ki bi bil tak kakor on. — Zdaj láhko pa kdo bi mi rekel: »Káj, ti pa nimaš napak?« Da, druge in manjše mogoče. Ko je obiral nekoč odsotnega Návija Menij,⁴ pravi nekdo: »Ne poznaš se li sam al varati češ nas, kot ne poznali bi te?« »Jaz sebi odpúščam,« odvrne. To je neumna, krivična ljubav, ki grajo zasluži. Kajti če gledaš na sé in svoje napake čez prste, kaj pa da vidiš potém tak bistro prijateljev zmote, kot da imel bi oči epidavrijske kače al orla? Tvoje napake zató pa ti preiskujejo zopet. Malo je bolj jeznorit in manjka mu ostrega čuta naših modernih ljudi; láhkó norčeval bi se z njega, ker je ostrižen kot kmet in toga visi mu nemarno, čevlji čez mero širok in slábo stoji mu na nogi: toda prijatelj je tvoj, pa dober, da malo je boljših, velik se skriva talent pod tem zanemarjenim kmetom. Slednjič potrkaj na sé, če v té je narava vsejala kake napake nekoč al mórda vzgojila navada; praprot, ki vržeš jo v peč, če ne brigaš se, njiva požene.

(37) Rajši pomislímo to, kák gleda prijatelj ljubimko: grde napake ima, a slep je, ničesar ne vidi, da, veselé ga celó, kot Hagniu polip je Balbina. O ko enako bi svét se varal v prijateljstvu tudi ter podelila ime⁵ tej zmoti morála bi častno! Sinček očetu je ljub, čeprav ima kake napake: tak bi ne smeli i mi prijatelja koj sovražiti. Sinček mu gleda navzkriž, a oče trdi, da mežika; detetu pravi piščé, ki je majhno kot Sisifos⁶ nekda; glej ga, kákó koracá, ti reče, če nog je zaviti, ono pa malo šantá, ki gleznji so krivo mu zrastle. Kdor bolj varčno živi, recimo, da prav gospodari. Kdor usiljiv je prevéč in mórda gízdávo se nosi, zdeti se če postrežljiv in prijatelj takó ga naj sodi. Kdor je robát, si dovoli prevéč, je priprost in pogumen. Ako je vroče krvi, energičnim naj se prišteva. To je prijatelj vez, ki druží, ohranja jih zveste.

(55) Kakšni pri tem smo pa mi? Kar prav je, razlagamo čista posoda je zdaj, umazati mi jo želimo. [krivo; Z nami živi poštenjak, mož skromen zelo in ponižen: pravimo koj mu bedak, za nas je neroda neumna. Ta se ogiblje zased in se váruje zlobnih jezikov — taki so namreč ljudje (a moraš med njimi živeti),

¹ To je bila miza preprostih ljudi, mizo z eno nogo (monopodium) je prinesel Cu. Manlius l. 187. z drugim ple-nom iz Azije (Plin. 34, 14).

² Bogatini so imeli srebrne solnike in sol primešano z dišavami.

³ Milijon sestercijev t. j. 200.000 K.

⁴ Zopet individualni osebi. Menius je bil znan kot zapravljevec. Ko je nekoč 1. januarja na Kapitoliju na glas izrazil željo, da bi imel dolga 400.000, ga je vprašal nekdo, zakaj si želi na tako slovesen dan dolga, je odgovoril: »Ne čudi se, dolžan sem 800.000.«

⁵ Takemu človeku namreč pravimo, da je priliznjen.

⁶ Tako je bilo ime pritlikavcu triumviru M. Antonija.

da prevladuje zavist in verjame se vsaka obdolžba —: to je pa pameten mož in previden, bi morali reči, vendar pa pravimo vsi, da mož je hinavski, prekanjen. Ako priprost je kedo in tak, kot s tabo že storil večkrat, Mecenat, sem jaz, da moti ga s praznim čenčanjem, kdor premišljuje molče ali morda slučajno kaj bere: »Sitnica,« pravimo koj, »ne čuti najmanjše olike.« Kāk nepremišljeno ost naperjamo vaše krivično! (68) Saj brez napak ne rodi se nihče, najboljši je oni, kogar najmanjše moré. In dober prijatelj, kot prav je, gleda vrline naj bolj, ko tehta vrline s slabostmi, (ako je več mi vrlin), če hoče, da kdo ga bo ljubil; kajti le to je pogoj, da tehta i on se enako. Da se prijatelj ne bo nad tvojim uljësom spodtikal, če bi dosegel rad to, ne glej bradavice njegove: kdor odpuščenja želi, je prav, da ravná on enako.

(76) Ker pa zatreti nikdār ne dá se popolnoma jeza,¹ (sploh o napakah veljá, ki rōda držé se bedakov),² kaj da ne rabi razum pravičnih meril in uteži in ne kaznuje takó kot vsaki prestopok zasluži? Sužnju če kdo zapove, da skledo odnese naj z mize, ta pa oglodanih rib in mlačne dotakne se juhe, a bi ga križal zato, kot Lábeo³ bolj je neumen, rekel bi pametnež vsak. A kóliko hujša je krivda, večji pregrešek je to: prijatelj se malo spozabi, (ako mu ne odpustiš, res človek si trd, neusmiljen), že ga sovražiš zato in bežiš kot dolžnik pred Rusonom,⁴ ko se kalēnde, gorje! približajo namreč mu tužne, ni pa denarja nikjer, da obresti al glavnico vrne: s stegnjenim vratom pred njim kot ujetnik poslušati mora, Ruso pa bere na glas zgodovino mu grénko ko pelin. Zmočil blazino je kdo al vrغل v pijanosti krožnik, ki ga Evander⁵ je kralj že davno prijemal z rokami, al pa če lačen je vzel moj kosček piščánca iz skleda: bo li zadosten to vzrok, da manje prijatelja čislam? Kaj bom pa storil potēm, če vest obteži si s tatvino, ali skrivnosti izda, al noče držati obljube?

(96) Téžko je, komur se zdi, da enaki so skoro vsi gřehi, ko za resnico mu gre: upira se čut in narava, proti je tudi korist, ki kaže, kaj prav je in dobro. Ko prilezla iz tal v začetku so bitja iz zemlje,⁶ mutasta, grda žival, za želod in trdo ležišče

¹ Prehod k zadnjemu delu: Najbolje bi bilo seveda, ko bi mogli napake popolnoma zatreti; ker pa to ni mogoče in mislimo, da jih moramo grajati, se mora vendar ravnati graja in kazen po velikosti prestopka.

² Po stoični filozofiji so vsi ljudje bedaki razen stoičnih modrijanov, ki so brez napak.

³ Slavni jurist M. Antistius Labeo, ki je bil zelo strog s sužnji.

⁴ Razvpit oderuh, ki je pisal tudi o zgodovini, kot pravi Porfirius. Ako mu ni mogel dolžnik plačati obresti prvega dne v mesecu (kalende), je moral mirno poslušati Rusonovo zgodovinsko delo kakor ujetnik pred rabljem, da mu odseka glavo.

⁵ Horacij zasramuje ljubezen rimskih bogatinov za starine.

⁶ Epikurejski nauk o razvoju človeštva, kot ga podaja Lukrecij.

z nohti so in pa s pestmi, pozneje pa s cépci se bñli; hujši postal pa je boj, ko skovala orožje je sila, dokler ni znašel razum besed in imen, da izrazi čuvstva in glase tako. Tedaj opustijo pa vojske, mestne trdnjave gradé, postave začnéjo dajati, da bi ne bilo tatóv, ne roparjev, ne prešuštnikov; vzrok je najgrši vojská pred Héleno bila že ženska, toda izgñili vsi, pomrli so smrti neznane,¹ ki so kot divje zveri nestalno² lovili ljubezen in jih močnejši je kdo kot bik med govedo pobijal. Moraš priznati, da strah pred krivico je znašel postave,³ le zgodovino odprí in zgodbe prebiraj človeštva. Kaj da je dobro in ne, kaj žéli in česa se varuj, to ti narava pove, kaj prav je in krivo, ne loči. Prazen je tudi dokaz, da enako oba sta grešila, kdor si skrivaj je nabral na vrtu sosedovem zelja in ki nakópal na vest si kak sakrileg je ponoči. Neko pravilo veljaj, ki primerno naj gřehom kaznuje, da ga ne bičaš strašnó, kdor šibo samó je zaslužil. (120) Těga se nič ne bojim, da malo le njega našeškaš, kdor je zaslužil kaj več, ko praviš, da vse je enako, naj bo tatvina al rop, in groziš, da veliko in malo isti izrezal bo nož, če v tvoje roké izročili vlado kedaj bi ljudje. Če bógat je vsak, ki je moder, lep samo on in kralj in tudi čevljar je izvrsten, kaj si želiš, kar imaš?⁴ »Kaj oče uči nas Hrisipus,«⁵ pravi, »ti jasno pač ni. Ne dela si čevljev nikoli niti sandal modrijan, čevljar modrijan je pa vendar.« Toda kako? »Hermogenes,⁶ glej, komponist je in pevec velik, četudi molči; čevljar je pretkani Alfenus,⁷ dasi več nima kopit in nima več čevljev v izložbi: ravno takó modrijan pri vsakem je delu umetnik, ravno takó sam kralj.« Za brado⁸ te vleče na cesti četa porednih otrok; če s palico teh ne odženeš, stisne te divja druhal, ti revež pa lajaš⁹ in vpíješ, skoroda počiš srdit, največji od kraljev velikih. Naj ne mudim te prevēč: ko ti v dvovinarsko kópel kópat boš šel se kot kralj in drug kot neumni Krispinus¹⁰ spremil ne bode te tja, pač bodo i meni beda ku, kadar se kaj pregrešim, odpustili prijatelji dragi, kakor potrpel i jaz z njihóvimi rad bom prestopki. Dasi zasebnik samó, srečnejši od tebe bom kralja.

¹ Ker jih ni nihče opeval kot Heleno.

² Živeli so brez pravega zakona.

³ Stoiki so pa trdili, da ima človek po naravi čut za pravo.

⁴ Kaj si želiš, da bi ti izročili ljudje vlado, ko si ti sam kralj, največji od kraljev velikih? Stoik zna vse in iz tega znanja izvira vse čednosti (napake zato nišo pri njem mogoče) in zmožnosti; teoretično se na vse razume, dasi tega praktično ne izvršuje.

⁵ Stoično filozofijo je učil najprej Zeno, a šele Hrisipus jo je spravil v zistem.

⁶ Tigelius Hermogenes je bil posinovljenec M. Tigelija, katerega omenja v začetku.

⁷ Znamenit jurist Alfenus Varus iz Kremone, ki je bil prej čevljar; pod vodstvom jurista Ser. Sulpicija Rufa se je tako izobrazil, da je postal konzul (Porf.).

⁸ Dolga brada, palica in dolg plašč so bili zunanji znaki modrijanov stoične in kinične šole.

⁹ Kot pravi kinik (kyon = pes).

¹⁰ Krispinus, gl. sat. I, 120 in op. 11.